

Karmen Erjavec, Jožica Zajc

Stališča slovenskih medijev o gensko spremenjenih organizmih

POVZETEK: Analiza novinarskih prispevkov tistih slovenskih televizijskih in tiskanih medijev, ki so v letih 2009 in 2010 objavili več kot pet prispevkov o gensko spremenjenih organizmih (GSO), je pokazala, da so imeli ti mediji prevladujoče negativno stališče o GSO, kot vire pa so navajali predvsem nevladne okoljske organizacije in slovenske politike. Med posameznimi organizmi so prevladujoče obravnavali kar GSO na splošno, najmanj pa GS-živali. Kot ključno temo so obravnavali okoljsko tveganje, še posebej znanstveno negotovost in manjšo biološko raznovrstnost, sledi politično tveganje, med katerim prevladuje pomanjkanje ustreznega regulacijskega ogrodja v EU. Med koristmi GSO so prevladujoče navajali okoljsko, predvsem manjšo onesnaženost okolja. Analiza posameznih virov je pokazala, da je večina virov tematizirala tveganja GSO, največkrat nevladne okoljske organizacije, slovenski politiki in predstavniki kmetijskih organizacij.

KLJUČNE BESEDE: slovenski mediji, novinarstvo, gensko spremenjeni organizmi, gensko spremenjena hrana, analiza besedil

1 Uvod¹

V zadnjih dveh desetletjih je malo tem s kmetijsko-živilskega področja dobilo tolikšno medijsko pozornost kot biotehnologija. Objavljeni so bili številni prispevki o raznolikih biotehnoških temah, med katerimi je bilo veliko prispevkov na temo gensko spremenjenih organizmov (GSO) (Marks in Kalaitzandonakes 2001: 207), ki so opredeljeni kot organizmi, katerih genski material (DNK) je spremenjen tako, da v naravi ni identičnega (Martin in Baumgart 1991).

Z razvojem industrijskega genskega inženiringa v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja se je začelo tudi medijsko pokrivanje GSO (Lewison 2007). Začetni dvomi znanstveniki na področju biotehnologije o učinkih GSO so bili pregnani leta 1975 na konferenci v Asilomarju (ZDA), na kateri so soglasno sprejeli sklep, da GSO nimajo negativnih učinkov na ljudi, živali in okolje. Čeprav je večina znanstvenikov na področju biotehnologije spremenila oz. okrepila svoje pozitivno stališče do GSO, pa je stališče potrošnikov in medijev do GSO ostalo prevladujoče negativno (prav tam). Te znan-

1. Članek je nastal v okviru raziskovalnega dela CRP-ja »Socio-ekonomski dejavniki gojenja gensko spremenjenih rastlin v Sloveniji«.

stvenike je negativno stališče medijev o GSO spodbudilo k skupnemu organiziranemu predstavljanju informacij o GSO, agrokemična industrija in vlade, še posebej ameriška (ZDA), pa so začele izvajati promocijske kampanje, v katerih so predstavljale koristi GSO (prav tam). Ta promocijska dejavnost je vplivala na izjemno pozitivno stališče ameriških medijev do GSO v osemdesetih letih prejšnjega stoletja (Priest in Talbert 1994; Priest in Gillespie 2000; Nisbet in Lewenstein 2002), v devetdesetih pa se je v ameriških medijih povečalo negativno sporočanje o GSO, ki je temeljilo na primerjavi učinkov jedrske katastrofe v Černobilu in BSE (»bolezen norih krav«) na ljudi z učinki GS-koruze na metulje monarh (Jesse in Obrzycki 2002).

V Evropi je veliko medijsko pozornost pritegnila objava raziskave Arpada Pusztaija leta 1999, v kateri je trdil, da prehranjevanje z GS-krompirjem škodi podganam, GS-hrano pa je imenoval »frankensteinska hrana« (Ewen in Pusztai 1999). Nevladne organizacije so sprožile obsežno kampanjo proti GSO in pritegnile veliko medijske pozornosti (Lewison 2007). Mediji in javnost so se odzvali s prevladujočim negativnim stališčem do GSO in junija 1999 dosegli, da je EU uvedla moratorij na uvoz GSO (Durant in Lindsey 2000). Raziskave kažejo (Gaskell in dr. 1999, 2006), da je v devetdesetih letih v evropskem tisku prevladovalo negativno stališče do GSO, ki je višek doseglo leta 1999, ko so tudi mediji objavili največ prispevkov o GSO. Izdelki z GSO so bili umaknjeni iz evropskih trgovskih centrov, in to tudi tisti, ki so se dobro prodajali, npr. GS-paradižnikova omaka v Veliki Britaniji (Mitchener v Lewison 2007), šole in restavracije pa so se s ponosom začele imenovati »brez GSO« (Kalaitzandonakes in dr. 2004). Novinarji, ki so v svojih prispevkih o GSO običajno navajali znanstvenike na področju biotehnologije, so od konca devetdesetih let 20. stoletja dalje navajali predstavnike nevladnih organizacij (Lewison 2007). Čeprav je večina politikov in državnih uradnikov razvitih držav še vedno promovirala idejo, da je pridelava GSO ekonomsko koristna, še posebej za nerazvite države, jih novinarji niso več razumeli kot verodostojne vire informacij (Priest 2000; Ten Eyck in Williment 2003). O delovanju državnih in meddržavnih komisij, ustanovljenih z namenom oblikovanja ocene tveganja in koristi uvedbe GSO, so na eni strani poročali negativno, na drugi strani pa, kot npr. v Novi Zelandiji, zelo promocijsko, kar si medijski strokovnjaki razlagajo z vedno večjim pritiskom oglaševalcev agrokemične industrije na medije, da objavijo prispevke s pozitivnim stališčem do GSO (Rupar 2002; Lewison 2007). Ključna značilnost medijskega sporočanja v devetdesetih letih je tudi, da so sami rezultati raziskovanj javnega mnenja o biotehnologiji in GSO postali objave vredna novica (Nisbet in Lewenstein 2002).

V novem tisočletju je bilo poročanje evropskih medijev o GSO bolj pozitivno in manj pogosto kot v devetdesetih, a še vedno prevladujoče negativno (Gaskell in dr. 2003). Lewison (2007) je v raziskavi medijskega pokrivanja GSO v šestih državah (Kanada, Francija, Nemčija, Španija, Velika Britanija, ZDA) na začetku novega tisočletja (od aprila 2002 do aprila 2004) ugotovil, da so novinarski prispevki, ki so temeljili na stališčih nevladnih organizacij, politikov in javnega mnenja, poudarjali tveganost GSO, prispevki, ki so temeljili na stališčih znanstvenikov s področja biotehnologije, pa so poudarjali koristi GSO. Med analiziranimi mediji je najbolj »ustrahovalno« o GSO pisal britanski tisk, španski pa jim je bil najbolj naklonjen.

Ker je večina obstoječih raziskav o medijskem pokrivanju GSO proučevala elitni tisk (npr. Marks in Kalaitzandonakes 2001; Gaskell in dr. 2003; Castro in Gomes 2005; Vilceanu in Murphy 2009) – izjema sta raziskavi Maeseela in Schuurmana (2008), ki sta v analizo vključila tudi tabloidne dnevnike, ter Kalaitzandonakes s kolegi (2004), ki so v analizo vključili dnevnoinformativne televizijske programe – obstaja na področju celovite medijske ponudbe raziskovalna vrzel, ki jo skušamo zapolniti s to študijo. Naš namen je torej ugotoviti, kako so različni slovenski televizijski in tiskani mediji pokrivali GSO in še posebej, kakšno stališče do njih so oblikovali.

V naslednjem poglavju bomo predstavili regulacijsko ogrodje GSO v Sloveniji in Evropski uniji. Sledil bo pregled relevantnih študij javnega mnenja o GSO in vlogi medijev pri njenem oblikovanju. Po opisu metod in podatkov bomo predstavili rezultate analize vsebine, ki jih bomo na koncu interpretirali v luči širšega medijskega/novinarskega in družbenega konteksta.

2 Regulacija GSO v Sloveniji in Evropski uniji

Ko je leta 2004 Slovenija vstopila v EU, je sprejela regulacijo EU. Odobritev uvedbe GSO v EU pred trženjem urejata dva zakonodajna akta – *Direktiva 2001/18/ES o sproščanju GSO v okolje* in *Uredba (ES) št. 1829/2003 o gensko spremenjenih živilih in krmi*. V obeh so določeni znanstveno utemeljeni standardi glede zdravja ljudi in živali ter ocene tveganja za okolje. Poleg tega so v Uredbi (ES) št. 1830/2003 določena pravila o sledljivosti in označevanju GSO ter sledljivosti iz GSO proizvedenih živil in krme. Za znanstveno oceno je odgovorna Evropska agencija za varnost hrane (EFSA) skupaj s strokovnimi organi držav članic.

V Sloveniji področje gojenja GSO ureja *Zakon o ravnanju z gensko spremenjenimi organizmi* iz leta 2002, nazadnje spremenjen in dopolnjen leta 2010 (DZ RS 2010). Kot je opredeljeno v 1. členu, ta zakon ureja ravnanje z GSO ter določa ukrepe za preprečevanje in zmanjševanje možnih škodljivih vplivov na okolje, zlasti glede ohranjanja biološke raznovrstnosti, in na zdravje ljudi, do katerih bi lahko prišlo pri delu z GSO v zaprtih sistemih, pri namernem sproščanju GSO v okolje ali dajanju izdelkov na trg. Od junija 2009 velja tudi *Zakon o soobstoju gensko spremenjenih rastlin z drugimi kmetijskimi rastlinami*, po katerem se morajo kmetje, ki želijo pridelovati GS-rastline, vpisati v register in opraviti strokovno usposabljanje za ravnanje z njimi. Okrog GS-posevkov morajo kmetje zagotoviti varovalni pas 600 metrov, ki bi preprečeval raznašanje cvetnega prahu na sosednja polja. Če teh pasov na svojih zemljiščih ne morejo zagotoviti, morajo z vsemi lastniki zemljišč na tistem območju skleniti dogovor o gojenju. Zakon je uvedel tudi načelo »onesnaževalec plača«. Če se genski material prenese na sosednja polja, po možnosti z ekološko pridelavo, in s tem zniža vrednost pridelku, mora pridelovalec GS-rastlin plačati razliko.

Na podlagi sklepa Sveta EU (december 2008), da mora Evropska komisija na področju GSO izpolniti obveznosti, kot je ovrednotenje zakonodajnega okvira GSO v EU in znotraj njega opredeliti družbeno-ekonomske učinke, je Evropska komisija julija 2010 pripravila predlog uredbe, ki Direktivo 2010/18/ES dopolnjuje s členom, na podlagi

katerega bi se lahko vsaka članica sama odločila, ali bo na svojem ozemlju dovolila pridelovati GS-rastline. V predlogu Uredbe je predvideno, da bi morale države članice odločitev o pridelavi določene GS-rastline še naprej prijaviti Evropski komisiji, saj bi ostal v veljavi evropski sistem znanstvene presoje, ali je posamezna GS-rastlina varna za zdravje ljudi in živali ter za okolje. Ta predlog je v evropski javnosti sprožil buren odziv, saj mu nasprotujejo številne okoljske nevladne organizacije, pa tudi večina vlad držav članic, še posebej Nemčija in Francija, ker naj bil zmanjšal zaščito držav članic s strani Evropske komisije in jih prepustil pritiskom Svetovne trgovinske organizacije (WTO) in agrokemične industrije. Vlada Republike Slovenije (2010) je o tem predlogu oblikovala kompromisno stališče v smislu, da sicer zagovarja iskanje rešitev, ki bi državam članicam omogočale, da lahko same odločajo o pridelavi v EU odobrenih GSO, vendar opozarja, da mora EU voditi enotno politiko na področju GSO. Vlada opozarja, da predlagani ukrep ne navaja jasnih kriterijev, kako se lahko države članice v polnem obsegu odločajo o pridelavi odobrenih GSO na svojem ozemlju. Slovenska vlada tudi predlaga, da je treba dodatno pozornost nameniti možnosti čezmejnih vplivov pridelave GSO in še posebej opredelitvi jasnih kriterijev, na podlagi katerih bodo države članice lahko prepovedale pridelavo odobrenih GSO na vsem svojem območju oz. le na delu svojega ozemlja. Ta zahteva mora biti izpolnjena predvsem zaradi možnih sankcij s strani Sodišča EU ali Svetovne trgovinske organizacije.

Katere GSO je v EU dovoljeno uporabljati, iz njih pridobivati proizvode za živila in krmo oz. jih industrijsko predelovati in pridelovati? Evropska komisija je med GS-živili za hrano ljudi dovolila uvoz sladkorne pese, soje, oljne ogrščice, koruze in krompirja. GS-bombaž je namenjen za predelavo olja iz bombažnih semen in aditive v hrani, GS-krompir za industrijsko predelavo, v nekaterih državah EU pa ga že pridelujejo tudi v kmetijstvu. Do 0,9 odstotka takega krompirja je lahko tudi v hrani oz. živilih, vendar tega na njihovi embalaži ni treba označiti. Torej, vsak izdelek, ki vsebuje več kot 0,9 dovoljenih GSO, mora imeti ta podatek zapisan na embalaži. Dovoljen pa je uvoz GS-krme, med katero po količini še posebej izstopa GS-soja. Pridelava GSO je podvržena strožji regulaciji kot prodaja in uporaba GS-hrane ter krme iz uvoza. Evropska komisija je leta 1997 kot prvo GS-pridelovalno rastlino odobrila GS-koruzo (MON 810), odporno na koruzno veščo, ki je leta 2009 v Španiji zavzemala 20 % koruzne pridelave, manjše deleže pa tudi na Češkem, Slovaškem, Portugalskem, v Romuniji in na Poljskem. Šest držav članic EU (Francija, Nemčija, Grčija, Avstrija, Luksemburg in Madžarska) je prepovedalo gojenje GS-koruze MON 810, tri (Madžarska, Avstrija in Luksemburg) pa so prepovedale tudi gojenje GS-krompirja amflora. Do sedaj v Sloveniji nismo bili soočeni z realno možnostjo gojenja GS-rastlin, saj GS-koruzo MON 810 za slovenske pridelovalne razmere ni bila uporabna. V aprilu 2010 je EFSA odobrila prvo GS-rastlino, ki ima lastnosti, potencialno uporabne tudi za pridelovalce v Sloveniji, tj. GS-koruzo MON89034xMON88017.

3 Stališča do GSO in vloga medijev

Podporniki GSO trdijo, da ti prinašajo koristi na različnih področjih (Whitman 2000; Shaw 2002; James 2009). Razvijanje GSO pomeni razvoj in napredek znanosti (prav tam), GSO so koristni predvsem na zdravstvenem področju, saj omogočajo razvoj novih zdravil in novih medicinskih posegov ter izboljšajo hranilno vrednost hrane. Zaradi večjega in hranilnejšega GS-pridelka se lahko zmanjša lakota po svetu (prav tam). Koristni so na okoljskem področju, saj povečajo odpornost rastlin proti škodljivcem, boleznim, mrazu, suši in slanosti, imajo pa tudi sposobnost, da brez (večjih) negativnih posledic prenašajo kemična sredstva za uničevanje škodljivih rastlin, zlasti plevela (toleranca na splošne herbicide), kar vpliva na manjšo rabo kemičnih sredstev in manjšo onesnaženost okolja (prav tam). GSO imajo tudi ekonomske koristi, saj povečan pridelek in manjši stroški pridelave povečajo dobiček (prav tam). Večina znanstvenih raziskovalnih poročil o GS-hrani zaključuje (prav tam), da je bila GS-hrana, ki je danes odobrena in dostopna na mednarodnem trgu, podvržena strogi znanstveni oceni tveganj in da ne predstavlja večjega tveganja za človeško zdravje kot primerljiva običajna hrana. Njihov ključni argument je, da je vsa današnja hrana v primerjavi s prvotno gensko spremenjena, saj so bile vse pridelovalne rastline podvržene procesu selekcije (Shaw 2002; Erjavec in Erjavec 2009).

Na drugi strani nasprotniki GSO navajajo različna okoljska, zdravstvena, ekonomska in politična tveganja, npr. pomanjkanje znanja o dolgoročnih učinkih delovanja GSO na zdravje in okolje (znanstvena negotovost), možnosti mešanja GS-rastlin z drugimi rastlinami, ekonomske odvisnosti kmetov (obvezen letni nakup semena in odvisnost kmetov od multinacionalnih korporacij) in uvedbe industrijskega modela kmetijstva (Bonny 2003). Mnenjske raziskave o GSO (npr. Bonny 2003; Gaskell in dr. 2003; European commission 2005; 2010; Koivisto Hursti in Magnusson 2002) so pokazale, da večina Evropejcev izrazito nasprotuje GSO, še posebej v hrani, bolj pozitivno stališče pa ima do uporabe GSO v zdravstvu. Slovenija spada med države EU, katerih državljani imajo najbolj negativno stališče do GSO (prav tam). Tudi vse dosedanje slovenske raziskave (UMANOTERA 2002; Zveza potrošnikov Slovenije 2007a, 2007b; Kirinčič in Tivadar 2005) so pokazale visoko stopnjo odklanjanja uvedbe pridelave GS-rastlin v Sloveniji.

Znanstveniki negativno stališče evropskega javnega mnenja do GSO pripisujejo različnim dejavnikom, v ospredje pa postavljajo negativno medijsko poročanje o GSO (Durant in dr. 1998; Bauer 2002; Verdurme in Viaene 2003; Kalaitzandonakes in dr. 2004; Varzakas in dr. 2007; Batrinou in dr. 2008). To seveda ni presentljivo, saj večina prebivalcev razvitih držav informacije o GSO dobi iz popularnega tiska in televizije (Hoban in Kendall 1993; Marks in Kalaitzandonakes 2001; Gaskell in dr. 2003; Kalaitzandonakes in dr. 2004; Castro in Gomes 2005; Vilceanu in Murphy 2009; European Commission 2010). Čeprav je medijski vpliv na javno mnenje na prvi pogled predvidljiv, ga je težko natančno izmeriti, še posebej dostop potrošnikov do informacij o GSO in razumevanje teh informacij ter oblikovanje, vzdrževanje in spreminjanje stališč skozi čas glede na nove informacije, saj so ti procesi zelo kompleksni (Kalaitzandonakes in dr. 2004). Kalaitzandonakes s sodelavci (2004) je v metaanalizi obstoječih raziskav o

vplivu medijskega poročanja na stališča potrošnikov ugotovil, da spremembe stališč in celo nakupnih navad potrošnikov sledijo sporočanju medijev o tveganju/koristih GSO. Če mediji o GSO poročajo le krajše obdobje, so tudi spremenjena stališča in navade začasne in omejene. Tipičen primer je kratkoročno in zelo negativno poročanje o GS-koruzi, za katero je podjetje StarLink dobilo dovoljenje trženja v ZDA za krmljenje živine, leta 2000 pa so jo odkrili v živilih za ljudi. Izjemno negativno poročanje je povzročilo kratkoročno odklonilno stališče ameriških potrošnikov do GSO, ki je dolgoročno pozitivno (prav tam). Če mediji dolgoročno in nepretrgano enoznačno poročajo o GSO, se medijska stališča okrepijo, odziv potrošnikov pa postane bolj trajen in značilen (prav tam). Kalaitzandonakes s sodelavci (2004) na ta način pojasnjuje prevladujoče negativno stališče evropske javnosti do GSO.

Številni znanstveniki (Durant in dr. 1998; Bauer 2002; Kalaitzandonakes in dr. 2004; Varzakas in dr. 2007; Batrinou in dr. 2008) opozarjajo, da mediji občinstvo slabo obveščajo o tveganjih in koristih GSO. Še več, pogosto o njih poročajo v obliki moralnih panik, saj je takšno sporočanje za novinarje preprosto in za občinstvo enostavno razumljivo (prav tam).

Poleg medijskega dejavnika, ki določa stališča potrošnikov do GSO (63 % vprašanih je dejalo, da njihovo stališče oblikuje negativno medijsko pokrivanje GSO), sta Verdurme in Viaene (2003: 105) identificirala še druge dejavnike, med katerimi prevladujejo nejasne koristi za potrošnike (88 %), znanstvena negotovost (56 %), proti-GSO-kampanje okoljskih nevladnih organizacij (50 %), nepregledno delovanje agrokemične industrije (44 %), nezaupanje v delovanje države (44 %) in percepcija zdravstvenega tveganja (44 %).

4 Metodologija

Da bi ugotovili, kakšno je stališče slovenskih medijev do GSO, smo izvedli kvantitativno analizo besedila kot »objektivirano in sistematično identifikacijo, razčlenjevanje in merjenje jezikovnih lastnosti besedilnih enot, da bi iz njih lahko sklepali o lastnostih zunajjezikovnih pojavov« (Splichal 1990: 26). Cilj analize vsebine je deskriptiven, tj. identificirati vzorce in ferkvence njihovega pojavljanja (Carlson 2008). Analiza besedila je še posebej primerna za analizo medijskih prispevkov s ciljem identifikacije namena in stališča medija do predmeta analize (Burn in Parker 2003). Za statistično analizo smo uporabili hi-kvadrat (χ^2 -test).

Da smo lahko kodirali vire, smo najprej izvedli pilotno študijo, v kateri smo identificirali kategorije virov. Analiza virov je v raziskavi novinarskega pokrivanja pomembna, saj razkriva, katere družbene skupine ali posamezniki imajo tolikšno družbeno moč, da jih novinarji prepoznajo kot pomembne pojasnjevalce družbene stvarnosti (Van Dijk 1988). Po pilotni študiji smo vire uvrstili v naslednje kategorije: EU-organi, nevladne organizacije, slovenska uveljavljena politika, znanstveniki na področju genetike in biotehnologije, tiskovne agencije, kmetijske institucije in združenja, GS-industrija, predelovalna industrija, znanstveniki na področju okoljevarstva in ekološkega kmetovanja, državni uradniki in vlade članic EU.

Da bi ugotovili stališče medijev do GSO, smo uporabili Lewisonovo (2007) kategorizacijo medijskih stališč o GSO. Stališče medijev o GSO pomeni pozitiven ali negativen odnos do GSO, ki izhaja iz prevladujočega pomena novinarskega prispevka (prav tam). V kategorijo »zelo negativno« so bili uvrščeni tisti prispevki, v katerih je jasno prevladovalo nasprotovanje GSO s strašljivim pomenom, npr. nadnaslov »Alarm: Ste vedeli, da že jemo gensko spremenjeno hrano in meso živali, pitanih z GSO?« s podnaslovom »Tihi sovražnik vsepovsod« (*Jana*, 26. 10. 2010). V kategorijo »negativno« so bili uvrščeni tisti prispevki, ki so zmerno nasprotovali GSO, npr. nadnaslov »Genski onesnaževalci« (*Jana*, 16. 11. 2010), v kategorijo »uravnoteženo« tisti prispevki, ki so enakovredno predstavljali koristi in tveganja GSO, npr. »Prazen strah ali realna grožnja« (24ur, 21. 5. 2009). V kategorijo »pozitivno« so bili uvrščeni tisti prispevki, ki so pozitivno predstavljali GSO, npr. opis genske tehnologije kot »žlahtnjenje« in »oplemenjenje« («Pogled od znotraj«, *Mladina*, 30. 4. 2010). V kategorijo »zelo pozitivno« pa so bili uvrščeni tisti prispevki, ki so izražali močno pozitivno stališče do GSO in jih promovirali, npr. GSO so bili opisani kot »rešitelji problema onesnaževanja« («Gensko spremenjena Brazilija«, *Mladina*, 19. 6. 2010).

Po Lewisonu (2007) smo analizirali tudi posamezne GSO. Kategorizirali smo jih: »GSO na splošno«, »GS-živali«, »GS-rastline« in »GS-hrana«.

Ker je za prepoznavanje medijskih stališč pomembno identificirati vsebino pozitivnega oz. negativnega odnosa do GSO (Lewison 2007), smo stališča na podlagi obstoječe literature (Shaw 2002; Lewison 2007) uvrstili v osem kategorij tveganja in koristi GSO. V kategorijo »okoljsko tveganje« smo uvrstili naslednje podkategorije: znanstvena negotovost (pomanjkanje znanja o dolgoročnih vplivih GSO), onesnaženje obstoječih rastlin z GSO, manjša biološka raznovrstnost, povečana raba pesticidov, širjenje genov, širjenje »superlevelov« in živalski geni v rastlinah (Lewison 2007: 444). V kategorijo »finančno tveganje« smo uvrstili naslednje podkategorije: odvisnost od agrokemičnih multinacionalnih podjetij, izguba izvoznih trgov zaradi onesnaženja z GSO, izguba statusa ekološke pridelave zaradi onesnaženja z GSO, dobiček velikih kmetov/izguba malih kmetov, visoke cene ne-GSO-hrane, dražja GS-semena, padec cen nepremičnin ob GS-zasevkih (prav tam). V kategorijo »zdravstveno tveganje« smo uvrstili naslednje podkategorije: slabša prehranska varnost populacije, alergija na hrano, večja odpornost proti antibiotikom, povezava z bioterorizmom, prehranska sestava z GSO vpliva na vnos hrane, slabša prehranska varnost populacije, slabši imunski sistem, GSO vstopa v prehransko verigo, zdravstveni učinki na življenje poleg GS-posevkov (prav tam). V kategorijo »politično tveganje« smo uvrstili naslednje podkategorije: politični pritisk bogatih držav (ZDA), delovanje vplivnih neevropskih institucij/organizacij (WTO), neupoštevanje javnega mnenja s strani države/EU, pomanjkanje izbire potrošnikov zaradi neoznačevanja izdelkov z GSO, pomanjkanje osebne nadzora nad uporabo izdelkov z GSO in pomanjkanje informacij o GSO, vznemirjenje populacije, če bi bili GSO odvrženi v naravo, čezmeren vpliv EU, dejanja posameznih vlad držav članic EU, pomanjkanje ustreznega regulacijskega ogrodja in delovanja EU, etični zadržki do transgenih živali (prav tam).

V kategorijo »okoljska korist« smo uvrstili naslednje podkategorije: povečana odpornost rastlin proti škodljivcem, sposobnost organizmov, da brez (večjih) negativnih

posledic prenašajo kemična sredstva za uničevanje škodljivih rastlin, zlasti plevela (toleranca na splošne herbicide), odpornost proti boleznim, mrazu, suši in slanosti, manjša raba kemičnih sredstev in manjša onesnaženost okolja (Whitman 2000; Shaw 2002; Bonny 2003; James 2009). V kategorijo »ekonomska korist« smo uvrstili podkategorije: večji donos, cenejša hrana, večji dobiček pridelovalcev in predelovalcev, večja učinkovitost pridelave in predelave, manjša revščina (prav tam). V kategorijo »zdravstvena korist« smo uvrstili naslednje podkategorije: nova zdravila, nove medicinske rešitve, večja hranilna vrednost hrane in bolj zdrava hrana (prav tam). V kategorijo »znanstvena korist« smo uvrstili: razvoj znanosti, znanstveni izumi (prav tam).

Ko smo analizirali stališče medija do GSO, ki se kaže kot »prevladujoči ton prispevka« (Lewison 2007: 444), je bila enota analize novinarski prispevek o GSO, GS-rastlinah, GS-živalih, GS-hrani/-živilih, genskem inženiringu. Ko pa smo analizirali vire, je bila enota analize jasno prepoznaven vir na isto temo.

Analiza vključuje 230 novinarskih prispevkov, ki so prevladujoče (večina prispevka tematizira GSO) obravnavali GSO (GS-rastline, -živali, -hrana/-živila, genski inženiring, genska tehnologija) med 1. januarjem 2009 in 31. decembrom 2010. V analizo smo vključili vse slovenske dnevnike – Delo (39), Dnevnik (12), Večer (14), Primorske novice (13), Finance (9), Slovenske novice (19), Žurnal 24 (9) – tednike – Jana (21), Mladina (9) in Kmečki glas (22) – in televizijske programe – dnevnoinformativna oddaja 24 ur na komercialnem programu POP TV (9) ter Dnevnik in Odmevi na javni televiziji TV Slovenija (15) –, ki so v izbranem obdobju dveh let objavili vsaj pet prispevkov o GSO, kar pomeni, da je bil izkazan jasen novinarski interes za pokrivanje te teme (Kalaitzandonakes in dr. 2004). V analizo smo vključili tudi slovensko tiskovno agencijo (39), ker je ključni ponudnik informacij slovenskim medijem o dogajanju v državi (Poler Kovačič in Erjavec 2008).

5 Rezultati

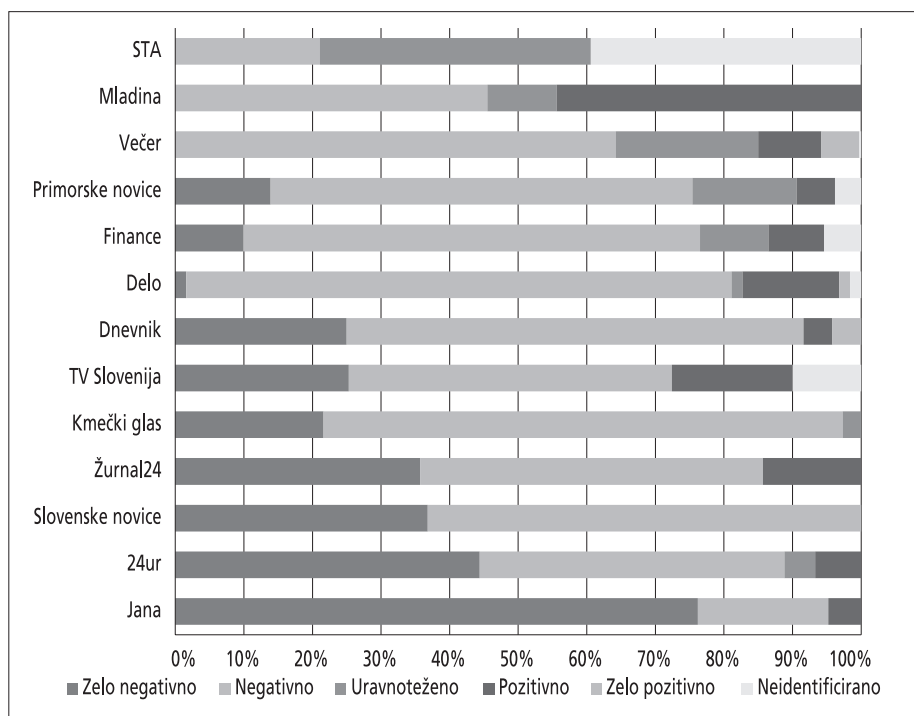
Največ prispevkov o GSO je objavil časnik Delo (39), če ne upoštevamo Slovenske tiskovne agencije (39), ki je večino prispevkov namenila napovedim in poročilom rutinskih uradnih dogodkov (23), npr. delovanje vlade, parlamenta in njegovih organov, med katere spada tudi obravnava Zakona o soobstoju gensko spremenjenih rastlin z drugimi kmetijskimi rastlinami. Pričakovano veliko je objavila strokovna revija Kmečki glas (22), saj tematizacija GSO spada v primarni okvir obravnave kmetijskega novinarstva (Pawlick 2001). Razmeroma veliko prispevkov je objavil tedenski družinski tabloid Jana (21), kar kaže, da novinarji GSO obravnavajo kot temo, ki je dovolj polemična, da je vredna objave v tabloidu.

Analiza stališč, izraženih v novinarskih prispevkih v različnih medijih, kaže (glej Graf 1), da so vsi analizirani mediji prevladujoče objavili (zelo) negativno stališče do GSO. Po deležu zelo negativnih stališč prevladujejo tabloidi, še posebej Jana, saj je med 21 prispevki objavila kar 16 takih z zelo negativnim stališčem do GSO in štiri z negativnim stališčem. Po deležu prispevkov, ki izražajo zelo negativno stališče do GSO, ji sledijo televizijski program 24 ur s 44,4 % oz. štirimi prispevki od devetih,

Slovenske novice s 36,8 % oz. sedmimi prispevki od 19, brezplačni dnevnik Žurnal 24 s 33,3 % oz. tremi prispevki od devetih. Na skrajnost objavljenih stališč v tabloidih kaže tudi majhen oz. nikakršen delež uravnoteženih prispevkov. To kaže, da so tabloidi objavili skrajna stališča, kar je sicer značilnost tabloidnega sporočanja (Debrix 2008). V drugih, netabloidnih medijih je bila večina objavljenih prispevkov z negativnim stališčem do GSO – v Delu je bilo takih prispevkov 79 % oz. 31 od 39, v Dnevniku 66,6 % oz. osem od 12 prispevkov, v Financah 66,6 % oz. šest od devetih prispevkov, v Večeru 64,2 % oz. devet od 14 prispevkov, v Primorskih novicah 61,5 % oz. osem od 13 prispevkov in na TV Slovenija 53,3 % oz. osem prispevkov z negativnim stališčem do GSO od skupno 15 prispevkov. Ti podatki kažejo, da so tudi netabloidni mediji sicer objavili negativno stališče do GSO, toda ne tako skrajno kot tabloidi.

Med analiziranimi mediji je največji delež prispevkov s pozitivnim stališčem do GSO, tj. 44,4 % (štiri od devetih prispevkov), objavila Mladina.

Graf 1: Delež stališč novinarskih prispevkov o GSO glede na medije (v %), test χ^2 , N = 230, sig. p < 0.001.



STA je objavila največ prispevkov, ki jih ni bilo mogoče uvrstiti v nobeno kategorijo, saj stališče o GSO ni bilo jasno izraženo. Te prispevke so sestavljale kratke napovedi, vesti in poročila o rednem delu vlade, parlamenta ter ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, ki spadajo med rutinske prispevke in temeljijo na sporočilih za odnose z mediji (Poler Kovačič 2004).

**Tabela 1: Delež virov o GSO glede na medij (v %), test χ^2 ,
N = 352, sig. p < 0.001.**

Mediji	Viri o GSO											
	Organi EU	Nevladne okoljske org.	Slovenski politiki	Genetiki, biotehnologi	Tiskovne agencije	Kmetijske org.	GS-industrija	Predelovalna industrija	Okoljski znanstveniki	Uradniki	Države EU	Skupaj
24 ur	6,7	33,3	46,7	0	0	0	0	0	0	0	13,3	100
Delo	3,2	32,3	16,1	10,7	11,1	6,5	1,6	0	6,5	2,3	9,7	100
Dnevnik	4,2	41,7	39,9	8,3	0	4,2	0	0	0	0	1,7	100
Finance	0	34,6	11,5	0	23,1	13,1	0	10	0	0	7,7	100
Jana	0	30,4	0	3,6	0	0	7,1	10,7	32,1	16,1	0	100
Kmečki glas	2,7	27	10,8	0	18,9	24,3	0	0	5,4	2,7	8,2	100
Mladina	18,2	9,1	8	36,3	9,1	9,1	10,2	0	0	0	0	100
TV Slovenija	5,9	41,2	5,9	9,2	11,6	0	11,8	0	2,3	0,3	11,8	100
Primorske novice	0	39,3	28,6	7,1	7,2	3,6	0	0	0	3,5	10,7	100
Slovenske novice	4,8	71,4	4,8	9,5	4,7	4,8	0	0	0	0	0	100
STA	15,8	23,7	21,1	10,5	15,8	5,2	0	0	0	0	7,9	100
Večer	9,7	38,6	25,8	6,5	0	6,5	0	0	0	3,2	9,7	100
Žurnal 24	5,1	36,4	18,5	8	9,4	8,2	1,4	1,4	2,3	1,7	7,6	100

Analiza virov (glej Tabela 1) je pokazala, da so novinarji vseh analiziranih medijev navajali največ virov iz nevladnih okoljskih organizacij, še posebej Greenpeace in Inštitut za trajnostni razvoj. V deležu virov, ki so jih novinarji posameznih medijev navajali v prispevkih o GSO, prevladujejo slovenski politični viri, kamor spadajo vladni politiki, predvsem ministra za kmetijstvo (Milan Pogačnik in Dejan Židan), med posameznimi politiki pa Cveta Zalokar Oražem. Glede na posamezne vire je največji delež znanstvenikov na področju okoljevarstva in ekološkega kmetovanja navedla revija Jana.

Drugi mediji so vključevali največ virov iz nevladnih okoljskih organizacij. Dnevnik je na primer objavil 41,7 % takih virov oz. deset od 24 objavljenih virov, TV Slovenija 41,2 % oz. sedem od 17 virov, Primorske novice 39,3 % oz. 11 od 28 virov, Večer 38,6 % oz. 12 od 31 virov, Finance 34,6 % oz. devet od 26 virov, Delo 32,3 % oz. 20 od 62 virov in Kmečki glas 27 % deset od 37 virov, ki so bili predstavniki nevladnih okoljskih organizacij. To dokazuje, da so si nevladne okoljske organizacije zagotovile dostop do novinarjev.

Tudi pri navajanju virov izstopa Mladina, ki je objavila največji delež znanstvenih virov na področju biotehnologije in genetike, in sicer 36,6 % oz. štiri od 11, ni pa uporabila nobenega znanstvenega vira s področja okoljevarstva in ekološkega kmetovanja. Teh virov je največ objavila Jana (32,1 % oz. devet od 28).

Tabela 2: Delež medijskih prispevkov o GSO po posameznih organizmih (v %), test χ^2 , N = 230, sig. p < 0.001.

Mediji	Vrsta organizmov				Skupaj
	GSO na splošno	GS-živali	GS-rastline	GS-hrana	
24 ur	10,1	5	29,4	55,5	100
Delo	50	9,7	30,6	9,7	100
Dnevnik	54,1	0	41,7	4,2	100
Finance	42,2	0	34,6	23,2	100
Jana	17,9	3,6	21,4	57,1	100
Kmečki glas	21,9	0	50	28,1	100
Mladina	61,4	0	27,3	11,3	100
TV Slovenija	74	0	5,9	20,1	100
Primorske novice	35,7	3,6	28,6	32,1	100
Slovenske novice	18,3	0	23,8	57,9	100
STA	57,9	0	21,1	21	100
Večer	48,4	0	22,6	29	100
Žurnal 24	35,7	7,1	28,6	28,6	100

Tabela 2 kaže, da so mediji na različne načine tematizirali posamezne GSO, vsi pa so najmanj pozornosti namenili GS-živalim. Tabloidni mediji so prevladujoče tematizirali GS-hrano: Jana je o GS-hrani objavila 12 prispevkov od 21, dnevnoinformativna oddaja 24 ur pet od devetih, Slovenske novice 11 od 19. Kmečki glas je pričakovano največ prispevkov objavil o GS-rastlinah/-pridelkih, in sicer 11 od 22. Preomediji so prevladujoče tematizirali GSO na splošno.

Tabela 3: Najpogostejše kategorije tveganj, ki so jih navedli viri, N = 352.

Okoljsko tveganje		Politično tveganje	
<i>Skupaj okoljsko tveganje</i>	97	<i>Skupaj politično tveganje</i>	87
Manjša biološka raznovrstnost	32	Pomanjkanje ustrezne regulacije v EU	45
Znanstvena negotovost	31	Neupoštevane javnega mnenja	12
Okoljsko tveganje na splošno	15	Politično tveganje na splošno	9
Onesnaženje obstoječih rastlin	11	Pritisk bogatih držav (ZDA)	8
		Delovanje vplivnih neevropskih institucij	6
		Dejanja posameznih vlad držav članic EU	4
Zdravstveno tveganje		Ekonomsko tveganje	
<i>Skupaj zdravstveno tveganje</i>	67	<i>Skupaj finančno tveganje</i>	61
Slabša prehranska varnost populacije	31	Odpisnost od agrokemičnih multinacionalk	33
Zdravstveno tveganje na splošno	21	Izguba statusa ekološkega pridelovalca	12
Večja odpornosti do antibiotikov	5	Izguba izvoznih trgov	9
Alergijske reakcije na hrano	4	Finančno tveganje na splošno	2

Od 352 virov jih je kar 312 oz. 88,6 % navedlo štiri različna tveganja. Med njimi so viri najpogosteje navajali okoljsko tveganje (27,6 % vseh objavljenih virov), pri čemer so najpogosteje izpostavili znanstveno negotovost in manjšo biološko raznovrstnost. Po številu navajanja sledi politično tveganje (24,7 %), zlasti pomanjkanje ustrezne regulacije znotraj EU. Pri zdravstvenem tveganju (19,0 %) se najpogosteje omenja slabša prehranska varnost populacije. Pri finančnem tveganju (17,3 %) prevladuje odvisnost držav in kmetov od agrokemičnih multinacionalnih podjetij, ki se ne nanaša na slovenske kmete, ampak predvsem na kmete nerazvitih držav, in izguba statusa ekološkega pridelovalca, ki pa se nanaša izključno na slovenske kmete.

Tabela 4: Najpogostejše kategorije koristi, ki so jih navedli viri, N = 352.

Okoljska korist		Ekonomska korist	
<i>Skupaj okoljska korist</i>	19	<i>Skupaj finančna korist</i>	11
Manjša onesnaženost	12	Cenejša proizvodnja	5
Odpornost na sušo	4	Večji dobiček	3
Manjša raba kemičnih sredstev	3	Večja učinkovitost	2
Zdravstvena korist		Znanstvena korist	
<i>Skupaj zdravstvena korist</i>	6	<i>Skupaj znanstvena korist</i>	4
Nova zdravila	4	Razvoj in napredek znanosti	4
Rešitev medicinskih težav	2		

Med 352 viri je 40 virov oz. 11,4 % navedlo koristi. Najpogosteje so navedli okoljsko korist (5,4 % vseh virov), pri kateri prevladujejo manjša onesnaženost in manjša raba kemičnih sredstev ter odpornost na sušo. Na drugem mestu je ekonomska korist (3,1

%), pri čemer prevladujeta cenejša proizvodnja in večji dobiček. Pri zdravstvenih koristih (1,7 %) so navajali zlasti nova biološka zdravila in GSO predstavljali kot ključno rešitev medicinskih težav. Kot največjo znanstveno koristnost so viri navedli razvoj in napredek znanosti. V to kategorijo spadajo predvsem tisti viri, ki so ob obletnici delovanja Nacionalnega inštituta za biologijo predstavili razvoj biotehnoške znanosti.

Tabela 5: Deleži kategorij tveganja/koristi, ki so jih navedli viri v analiziranih medijih, test χ^2 , N = 352, sig. p < 0.001.

Mediji	Tveganja				Koristi				Skupaj
	Okoljsko tveganje	Ekonomsko tveganje	Zdravstveno tveganje	Politično tveganje	Okoljska korist	Ekonomska korist	Znanstvena korist	Zdravstvena korist	
24 ur	33,3	3,6	40	13,3	4,7	2	0	3,1	100
Delo	46,8	8,1	4,8	25,6	6,7	2,6	2,2	3,2	100
Dnevnik	37,5	16,3	5,4	32,2	7,1	0	1,5	0	100
Finance	50	23,1	11,5	11,6	0	3,8	0	0	100
Jana	46,4	3,6	42,8	3,6	0	0	3,6	0	100
Kmečki glas	45,9	10,8	16,2	22,3	4,8	0	0	0	100
Mladina	9,1	9	0	27,3	27,3	27,3	0	0	100
TV Slovenija	35,4	11,8	23,5	11,8	3,2	0	5,9	8,4	100
Primorske novice	60,7	3,6	28,6	7,1	0	0	0	0	100
Slovenske novice	52,4	4,8	37,5	4,8	0,5	0	0	0	100
STA	39,6	4,5	13,8	28,7	2,3	3,8	5,2	2,1	100
Večer	41,9	3,2	9,6	32,3	0	0	6,5	6,5	100
Žurnal 24	43,2	8,8	18,2	19,9	2,6	1,1	4,5	1,7	100

Tabela 5 kaže, da so v vseh medijih prevladovali viri, ki so tematizirali tveganja GSO. Edina izjema je bil politični tednik Mladina, ki je objavil vire, ki so prevladujoče tematizirali okoljske (trije viri) in ekonomske (trije viri) koristi, na področju tveganja pa predvsem politično tveganje (trije viri). Iz tabele lahko tudi razberemo, da so tabloidni mediji prevladujoče navajali vire, ki so v ospredje postavljali okoljsko in zdravstveno tveganje. Tako je dnevnoinformativni televizijski program 24 ur objavil šest virov (40 %), ki so tematizirali zdravstveno tveganje, in pet takih (33,3 %), ki so tematizirali okoljsko tveganje. Jana je objavila 13 virov (46,6 %), ki so tematizirali okoljsko tveganje, in 12 virov (42,8 %) s tematizacijo zdravstvenega tveganja. Slovenske novice so objavile 11 virov (52,4 %), ki so obravnavali okoljsko tveganje, in osem takih, ki so obravnavali zdravstveno tveganje. Finance kot poslovni dnevnik je pričakovano objavil največji delež virov, ki obravnavajo ekonomsko tveganje (šest virov oz. 23,1 %). Drugi mediji poleg okoljskega v ospredje postavljajo politično tveganje.

Tabela 6: Deleži virov glede na kategorijo tveganja/koristi, test χ^2 , N = 352, sig. p < 0.001.

Mediji	Tveganja				Koristi				Skupaj
	Okoljsko tveganje	Ekonomsko tveganje	Zdravstveno tveganje	Politično tveganje	Okoljska korist	Ekonomska korist	Znanstvena korist	Zdravstvena korist	
Organi EU	16,7	0	0	72,2	5,6	5,5	0	0	100
Nevladne okoljske org.	50	7,8	28,1	13,3	0	0	0,8	0	100
Slovenski politiki	32,3	12,3	15,4	35,4	0	0	1,5	3,1	100
Genetiki, biotehnologi	14,3	0	7,1	3,6	28,6	7,1	35,7	3,6	100
Tiskovne agencije	30,3	21,2	21,2	24,2	3,1	0	0	0	100
Kmetijske organizacije	65,5	17,2	3,5	6,9	6,9	0	0	0	100
Vlade drugih držav EU	70,4	0	11,1	18,5	0	0	0	0	100

Tabela 7 kaže, da so viri s strani organov EU prevladujoče tematizirali politično tveganje; takih je bilo 72,2 % oz. 13 virov. Nevladne okoljske organizacije so pričakovano prevladujoče obravnavale okoljsko tveganje (50 % oz. 64 virov), slovenski politiki politično tveganje (35,4 % oz. 23 virov), znanstveniki na področju biotehnologije in genetike pa znanstvene koristi (35,7 % oz. 10 virov). Tiskovne agencije (30,3 % oz. 10 virov), kmetijske organizacije (65,5 % oz. 19 virov) in vlade drugih držav EU (70,4 % oz. 19 virov) so obravnavale predvsem okoljsko tveganje.

6 Diskusija in zaključek

Prva ugotovitev raziskave je razmeroma velika pozornost, ki so jo mediji oz. novinarji namenili GSO. Glede na raziskave o pokritosti znanosti in kmetijsko-živilskih tem v slovenskih medijih (npr. Prpič 2006) ter nepridelavo GS-rastlin v Sloveniji so analizirani slovenski mediji objavili razmeroma veliko število novinarskih prispevkov o GSO. To pomeni, da novinarji GSO razumejo kot družbeno pomembno temo in kot tisto, ki pritegne pozornost občinstva. Razmeroma veliko prispevkov so objavili tako netabloidni, npr. Delo in Dnevnik, kot tudi tabloidni mediji, npr. Jana in Slovenske novice. Razmeroma veliko število prispevkov v tabloidnih medijih tudi dokazuje, da tudi novinarji tabloidnih medijev to temo razumejo kot dovolj kontroverzno in senzacionalistično, da je vredna objave v tabloidnem mediju.

Druga ključna ugotovitev je, da imajo analizirani mediji prevladujoče (zelo) negativno stališče do GSO. Pričakovano po deležu prispevkov z zelo negativnim stališčem

prevladujejo tabloidni mediji, ki prevladujoče objavljajo kontroverzna stališča o GSO (Maesele in Schuurman 2008). Med analiziranimi mediji izstopa Mladina, v kateri je bilo skoraj polovica prispevkov s pozivnim stališčem do GSO. Mladina je bila tudi edina, ki je objavila razmeroma veliko virov s področja biotehnologije in genetike ter agrokemične industrije (Monsanto), ki imajo izrazito pozitivno stališče do GSO. To si lahko pojasnimo z željo po objavi raznolikih stališč do GSO.

Tretja ključna ugotovitev raziskave je, da so novinarji vseh analiziranih medijev prevladujoče navajali vire iz nevladnih okoljskih organizacij. Slovenske in mednarodne okoljske nevladne organizacije so postale profesionalne v smislu rednega posredovanja »informatijske podpore« medijem in (so)oblikovanja medijske agende. Tem organizacijam je uspelo, da so jih novinarji prepoznali kot ključni vir interpretacij dogajanja na področju GSO. Drugi ključni vir so slovenski politiki (vlada, državni zbor z organi, posamezni politiki), ki so rutinski vir in imajo v medijih uveljavljen strateški položaj (Erjavec in Poler Kovačič 2004). Kot viri informacij o GSO organi EU ne igrajo pomembne vloge, kljub temu da se na ravni EU organizirajo številni dogodki na temo GSO, obenem pa Evropska komisija na tem področju ponuja rezultate številnih raziskav (Kessler in Economidis 2001). Očitno jih ne zna na primeren način predstaviti novinarjem.

Četrta ugotovitev je, da so analizirani slovenski mediji prevladujoče tematizirali GSO na splošno, najmanj pozornosti pa so namenili GS-živalim. To si lahko razlagamo z nerazširjenostjo in s tem neproblematiziranostjo gojenja GS-živali (izjema je tematizacija problema kloniranja živali, predvsem polemike o klonirani ovci Dolly, ki pa so potekale več kot desetletje pred našo raziskavo (1996)). Pri tem izstopajo tabloidni mediji, ki so prevladujoče tematizirali GS-hrano, drugi mediji pa so uporabljali kar nadpomenko GSO za vse GS-rabe. Osredotočenost tabloidnih medijev na GS-hrano si lahko razlagamo s strategijo tabloidov, da je obravnava čim bližje življenjskim izkušnjam članov občinstva (Maesele in Schuurman 2008). To potrjuje tudi podatek, da so tabloidi v ospredje postavili zdravstveno tveganje, in ne okoljsko kot drugi mediji. Ker je zdravje ključna vrednota Slovencev (Boljka in Rakar 2009; Hlebec in dr. 2010), so tabloidi z uokvirjanjem GSO kot zdravstvenega tveganja pri članih občinstva lažje ustvarili vtis nevarnosti in zaskrbljenosti.

Peti ključni rezultat raziskave je, da so analizirani slovenski mediji prevladujoče tematizirali različna tveganja. Med njimi prevladujejo okoljsko tveganje, še posebej pa znanstvena negotovost in manjša biološka raznovrstnost. Po številu navajanja sledi politično tveganje, med katerim prevladuje pomanjkanje ustrezne regulacije znotraj EU. Delno lahko to pripišemo sprejetju Zakona o soobstoju gensko spremenjenih rastlin z drugimi kmetijskimi rastlinami (2009) in predlogu uredbe, na podlagi katere bi se v prihodnje vsaka članica lahko sama odločila, ali bo na svojem ozemlju dovolila pridelovati GS-rastline. Pri zdravstvenem tveganju prevladuje slabša prehranska varnost populacije. Pri finančnem tveganju sta v ospredju odvisnost držav in kmetov od agrokemičnih multinacionalnih podjetij in izguba statusa ekološkega pridelovalca. Med koristmi prevladujejo okoljska, predvsem manjša onesnaženost in raba kemičnih sredstev ter odpornost na sušo. To je pričakovano, saj sta onesnaženost in suša po-

membna problema slovenskega in evropskega kmetijstva (Erjavec in Erjavec 2009). Na drugem mestu je finančna korist, pri čemer prevladujeta cenejša proizvodnja in večji dobiček. V okviru znanstvene koristi so viri navedli razvoj in napredek znanosti, v okviru zdravstvene pa nova biološka zdravila in GSO predstavljali kot rešitev medicinskih težav.

Analiza posameznih virov je pokazala, da so viri s strani organov EU in slovenskih politikov prevladujoče tematizirali politično tveganje, nevladne okoljske organizacije, kmetijske organizacije in vlade drugih držav EU so prevladujoče obravnavale okoljsko tveganje, znanstveniki na področju biotehnologije in genetike pa znanstvene koristi. Večina virov je torej tematizirala tveganje, tudi viri s strani uradnih političnih in kmetijskih institucij. To nakazuje, da je uradna slovenska (kmetijska) politika proti uvedbi GSO v Sloveniji.

Ali analiza slovenskih novičarskih medijev na kakršenkoli način zrcali dejansko mnenje Slovencev? Če apliciramo ključno in splošno sprejeto idejo prednostnega tematiziranja, tj. mediji ne določajo, kako naj ljudje razmišljajo, ampak o čem (McCombs in Shaw 1972), lahko trdimo, da mediji oblikujejo kontekst, v katerem državljani razmišljamo o GSO; ponujajo samo določen pogled in omejujejo raznolikost informacij, na podlagi katerih si lahko člani občinstva oblikujemo svoje stališče. Naša raziskava je razkrila tudi razkorak med medijskim pokrivanjem in javnim mnenjem. Slovenski mediji so prevladujoče tematizirali okoljsko tveganje, obstoječe evropsko (npr. Gaskell in dr. 2003; Bonny 2003; European commission 2005, 2010; Koivisto Hursti in Magnusson 2002) in slovensko javno mnenje (UMANOTERA 2002; Kirinčič in Tivadar 2005; Zveza potrošnikov Slovenije 2007a, 2007b) pa v ospredje postavljata zdravstveno tveganje. Razlog lahko iščemo v medijskem osredotočanju na vire okoljskih nevladnih organizacij, ki so tematizirale okoljsko tveganje.

Raziskava je odprla vprašanje, kako na prevladujoče negativno stališče do GSO, izraženo v analiziranih novinarskih prispevkih, vplivajo osebna stališča novinarjev in urednikov do GSO. Poleg tega bi bilo treba v prihodnosti raziskati, ali imajo mediji oz. uredništva jasno oblikovano stališče do tako vroče teme, kot je uvedba pridelave GS-rastlin v Sloveniji. Ker novinarji pišejo o kompleksni temi, kot sta biotehnologija in GSO, bi bilo smiselno poiskati odgovor na vprašanje, kolikšno je znanje novinarjev in urednikov na tem področju.

Literatura

- Batrinou, Anthimia, Spiliotis, Vassilis, in Sakellaris, George (2008): Acceptability of genetically modified maize by young people. *British Food Journal*, 110 (3): 250–259.
- Bauer, Martin W. (2002): Controversial Medical and Agrifood Biotechnology: A Cultivation Analysis. *Public Understanding of Science*, 11 (2): 93–111.
- Boljka, Urban, in Rakar, Tatjana (2009): Med otroštvom in odraslostjo. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino, Inštitut RS za socialno varstvo.
- Bonny, Silvie (2003): Why are most Europeans opposed to GMOs? Factors explaining rejection in France and Europe. *Electronic Journal of Biotechnology*, 6 (1): 50–71. Dostopno prek: www.ejbiotechnology.info/content/vol6/issue1/full/4/ (8. 2. 2011).

- Burn, Andrew, in Parker, David (2003): *Analysing Media Texts*. London: Continuum.
- Carlson, Les (2008): Use, Misuse, and Abuse of Content Analysis for Research on the Consumer Interest. *The Journal of Consumer Affairs*, 42 (1): 100–105.
- Castro, Paula, in Gomes, Isabel (2006): Genetically Modified Organisms in the Portuguese Press: thematization and anchoring. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 35 (1): 1–17.
- Debrix, Francois (2008): *Tabloid terror*. London: Routledge.
- Durant, John, Bauer, Martin W., in Gaskell, George (1998): *Biotechnology in the Public Sphere: A European Source Book*. London: Science Museum Press.
- Durant, John, in Linsey, Nicola (2000): The »Great GM Food Debate« – A Survey of Media Coverage in the First Half of 1999. Parliamentary Office of Science and Technology, Poročilo 138. Dostopno prek: <http://www.parliament.uk/post/report138.pdf> (8. 2. 2011).
- Erjavec, Karmen, in Erjavec, Emil (2009): Changing EU agricultural policy discourses? The discourse analysis of Commissioner's speeches 2000–2007. *Food policy*, 34 (2): 218–226.
- Erjavec, Karmen, in Poler Kovačič, Melita (2004): Rutinizacija slovenskoga novinarstva u razdoblju društvene tranzicije. *Medijska istraživanja*, 10 (1): 5–21.
- European Commission (2005): Special Eurobarometer 225 – Social values, science and technology. Dostopno prek: http://www.infoeuropa.ro/ieweb/imgupload/Social_Values_Science_and_Technology_report_00001.pdf (5. 1. 2011).
- European Commission (2010): Special Eurobarometer 154 – Europeans, science and technology. Dostopno prek: <http://europa.eu.int/comm/research/press/2001/pr0612en-report.pdf> (5. 1. 2011).
- Ewen, Stenley W. B., in Pusztai, Arpad (1999): Effect of diets containing genetically-modified potatoes expressing *Galanthus nivalis* lectin on rat small intestine *The Lancet*, 354 (16. oktober): 1353–1354.
- Gaskell, George, Bauer, Martin W., Durant, John, in Allum, Nicholas C. (1999): Worlds apart? The reception of genetically modified foods in Europe and the US. *Science*, 285 (16. julij): 384–387.
- Gaskell, George, Allum, Nick, in Stares, Sally (2003): Europeans and Biotechnology in 2002. Eurobarometer 58.0. A report to the EC Directorate General for Research from the project 'Life Sciences in European Society'. 21. marec 2003. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_177_en.pdf (5. 1. 2010).
- Gaskell, George, Stares, Sally, Allansdottir, Agnes, Allum, Nick, Corchero, Cristina, Fischler, Claude, Hampel, Jürgen, Jackson, Jonathan, Kronberger, Nicole, Mejlgard, Niels, Revuelta, Gemma, Schreiner, Camilla, Torgersen Helge, in Wagner, Wolfgang (2006): Eurobarometer 64.3 – Europeans and Biotechnology in 2005: Patterns and trends. Dostopno prek: http://www.ec.europa.eu/research/press/2006/pdf/pr1906_eb_64_3_final_report-may2006_en.pdf (20. 1. 2011).
- Hlebec, Valentina, Kavčič, Matic, in Filipovič Hrast, Maša (2010): *Samo da bo denar in zdravje*. Ljubljana: FDV.
- Hoban, Thomas J., in Kendall, Patricia A. (1993): *Consumer Attitudes about Food Biotechnology*. Raleigh: North Carolina Cooperative Extension Service.
- James, Clive (2009): *Global Status of Commercialized Biotech/GM Crops: 2009. The first fourteen years, 1996 to 2009* ISAAA Brief No. 41. ISAAA: Ithaca, NY. Dostopno prek: <http://www.isaaa.org/resources/publications/briefs/41/executivesummary/default.asp> (10. 2. 2011).

- Jesse, Laura C. H., in Obrycki, J. John (2000): Field deposition of Bt transgenic corn pollen: lethal effects on the Monarch butterfly. *Oecologia*, 125 (2): 241–248.
- Kalaitzandonakes, Nicholas, Marks, Leonie A., in Vickner, Steven S. (2004): Media coverage of biotech foods and influence on consumer choice. *American Journal of Agricultural Economics*, 86 (5): 1238–1246.
- Kessler, Charles, in Economidis, Ioannis (ur.) (2001): EC-Sponsored Research on Safety of Genetically Modified Organisms – a Review of Results. Luksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Kirinčič, Stanislava, in Tivadar, Blanka (2005): Odnos prebivalcev Slovenije do uživanja gensko spremenjene hrane. V *Sledljivost živil*, 23. Bitenčevi živilski dnevi 2005. Ljubljana: Biotehniška fakulteta.
- Koivisto Hursti, Ulla-Kaisa, in Magnuson, Maria K. (2002): Swedish consumers' opinions about gene technology. *British Food Journal*, 11 (4): 860–872.
- Lewison, Grant (2007): The reporting of the risk from genetically modified organism in the mass media, 2002–2004. *Scientometrics*, 72 (3): 439–458.
- Maesele, Pietre A., in Schuurman, D. (2008): Biotechnology and the Popular Press in Northern Belgium. *Science Communication*, 29 (4): 435–471.
- Marks, Leonie A., in Nicholas Kalaitzandonakes (2001): Mass Media Communications about agrotechnology. *AgBioforum*, 4 (3–4): 199–208.
- Martin, Marshall A., in Baumgardt, Bill R. (1991): *Agricultural Biotechnology. Issues and Choices*. West Lafayette: Purdue University Agricultural Experiment Station.
- McCombs, Maxwell E., in Shaw, Donald L. (1972): The Agenda-Setting Function of Mass Media. *Public Opinion Quarterly*, 36 (2): 176–187.
- Nisbet, Matthew C., in Lewenstein, Bruce V. (2002): Biotechnology and the American media: the policy process and the elite press, 1970 to 1999. *Science Communication*, 23 (4): 359–391.
- Pawlick, Thomas (2001): *The Invisible Farm: The Worldwide decline of Farm News and Agricultural Journalism*. Chicago: Burnham Inc.
- Poler Kovačič, Melita (2004): Novinarska rutina in 8pre)moč uradnih virov informacij. *Teorija in praksa*, 41 (3–4): 690–702.
- Priest, Susanna H. (2000): US public opinion divided over biotechnology? *Nature Biotechnology*, 18 (8): 939–942.
- Priest, Susanna H., in Talbert, Jeffery (1994): Mass media and the ultimate technological fix: newspaper coverage of biotechnology. *Southwestern Mass Communication Journal*, 10 (1): 76–85.
- Priest, Sussana. H., Gillespie, Allen (2000): Seeds of discontent: expert opinion, mass media and the public image of agricultural biotechnology. *Science and Engineering Ethics*, 6 (4): 529–539.
- Prpič, Marko (2006): Poročanje o dnevnih dogodkih v osrednjih večernih poročilih. V B. Petković, S. B. Hrvatin, L. J. Kučić, I. Jurančič, M. Prpič in R. Kuhar (ur.): *Mediji za državljane*: 77–118. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Rupar, Verica (2002): Keeping our options closed: the dominance of the conflict storytelling frame in media coverage of the Royal Commission's Report on Genetic Modification in New Zealand. *Political Science*, 54 (2): 59–67.
- Shaw, Alison (2002): It just goes against the grain. Public understandings of genetically modified GM food in the UK. *Public Understanding*, 11 (2): 273–291.

- Splichal, Slavko (1990): Analiza besedil: Statistična obravnava jezikovnih podatkov v družboslovnih raziskavah. Ljubljana: Raziskovalni inštitut FSPN.
- Ten Eyeck, Toby A., in Williment, Melissa (2003): The national media and things genetic: coverage in *The New York Times* (1971–2001) and *The Washington Post* (1977–2001). *Science Communication*, 25 (2): 129–152.
- UMANOTERA (2002): Telefonska mnenjska raziskava o GSO. Ljubljana: Slovenska fundacija za trajnostni razvoj.
- Van Dijk, A. Teun (1988): *News as Discourse*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum.
- Varzakas, Theodoros H., Arvanitoyannis, Ioannis S., in Baltas, Haralambos (2007): The political and Science Behind GMO Acceptance. *Critical Reviews in Food Science and Nutrition*, 47 (3): 335–361.
- Verdurme, Annelies, in Viaene, Jacques (2003): Exploring and modelling consumer attitudes towards genetically modified food. *Qualitative Market Research*, 6 (2): 95–110.
- Vilceanu, Olguta, in Murphy, Priscilla (2009): Food Science: Media Coverage of Genetically Modified Foods In the US and France, 1998–2002. International Communication Association. Dostopno prek: http://www.allacademic.com/meta/p13542_index.html (8. 2. 2011).
- Vlada Republike Slovenije (2010): Stališče slovenske vlade 545606-45/2010 Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij o svobodni izbiri odločanja gojenja gensko spremenjenih rastlin v državah članicah. Dostopno prek: http://www.vlada.si/si/delo_vlade/gradiva_v_obrahnavi/gradivo_v_obrahnavi/article/fd7552dc41/?tx_govpapers_pi1%5Bsingle%5D=/upv/vladnagradaiva (20. 1. 2011).
- Whitman, B. Deborah (2000): Genetically Modified Foods: Harmful or Helpful? CSA Discovery Guides. Dostopno prek: <http://www.csa.com/discoveryguides/gmfood/review.pdf> (20. 1. 2011).
- Zveza potrošnikov Slovenije (2007a): Javnomenjska anketa o gensko spremenjenih organizmih. September 2007. Dostopno prek: http://www.mkgp.gov.si/fileadmin/mkgp.gov.si/pageuploads/saSSo/2008_Sektor_za_varnost_in_kakovost_hrane_in_krme/anketa_o_GSO.pdf (20. 1. 2011).
- Zveza potrošnikov Slovenije (2007b): Od vil do vilic. Potrošniška mnenjska anketa o varnosti hrane. December 2007. Dostopno prek: http://www.mz.gov.si/si/delovna_podrocja/javno_zdravje/sektor_za_varnost_in_zdravstveno_ustreznost_hrane/projekti_raziskave/ (20. 1. 2011).

Naslov avtoric:

izr. prof. dr. Karmen Erjavec

Fakulteta za družbene vede

Kardeljeva ploščad 5, 1000 Ljubljana

e-mail: karmen.erjavec@fdv.uni-lj.si

Jožica Zajc, mlada raziskovalka

Fakulteta za družbene vede

Kardeljeva ploščad 5, 1000 Ljubljana

e-mail: jozica.zajc@fdv.uni-lj.si